

Voorwoord

Voor deze opdracht ga ik drie onderdelen van het religieuze leven in mijn geboortedorp Grote-Brogel toelichten.

Ik start met een korte toelichting over “Sint-Trudo”, de patroonheilige van de kerk. Een 14de eeus beeld in de kerk heeft een bijzondere geschiedenis.

De tweede patroonheilige van Grote-Brogel is de heilige Cornelius. Deze heilige werd in de loop van de geschiedenis aanbeden met een aantal rituelen. Via getuigenissen van echte Brogelaars worden enkele gebruiken besproken.

In en rond het derde onderwerp “De Laarderkapel” is vandaag de dag nog een hele buurtgemeenschap actief . Vandaar dat ik ook deze kapel bespreek en toelicht met een getuigenis van buurtbewoners.

Pentekening “Sint-Trudokerk en pastorie” van Steven Wilsels.

1. Sint-Trudo, de patroonheilige

Sint-Trudo is een heilige van eigen bodem. Hij is rond 628 geboren in Haspengouw als zoon van een Frankisch adellijk geslacht. Er is weinig over zijn leven geweten, wel weet men dat hij als kind al bezig was een kerk te bouwen met enkele stenen. Het was bisschop Remaclus die hem naar Metz stuurde om er voor priester te studeren. Hij ontving er de wijding uit handen van bisschop Clodulfus. Na zijn wijding trok hij terug naar zijn geboortestreek in Sint-Truiden. Rond 660 stichtte hij op zijn eigen landgoed in Zerkingen een eigen abdij. Deze kloostervestiging lag aan de basis van de stad Sint-Truiden. Ook in onze streken heeft hij het geloof verkondigd. Rijke Frankische adel schonk meerdere woeste gronden uit de noordelijke Kempen aan de abdij van Sint-Trudo. Daardoor zijn meerdere kerken in de omgeving, zoals Peer en Wijchmaal aan hem toegewijd.

1.1 Getransformeerd beeld

Bijzondere verering van deze heilige in Grote-Brogel is niet terug te vinden. Wel is er een opmerkelijk verhaal over een beeld in de Sint-Trudokerk van Grote-Brogel. In het boek “De Limburgse Kempen” is de Heilige Trudo afgebeeld met een staf en een kerk op de linkerhand. Hierbij staat de vermelding “H. Trudo, in XlVe eeuwſchen ſtjl, Kerk van Groote-Brogel”. Volgens vermeldingen in dit boek, uitgegeven in 1936, bevond dit beeld zich vroeger in het portaal van de kerk. Volgens een dossier van de Vlaamse gemeenschap gaat het hier echter om een beeld van Sint-Jan de evangelist, getransformeerd tot de Heilige Trudo. Het is een beeld in gepolychromeerd hout uit de 14de eeuw. Het werd in de sacristie teruggevonden als een Sint-Jan, met zijn mollig krullend haar en een kelk in zijn linkerhand. Wanneer deze veranderingen hebben plaats gehad, heeft men niet kunnen achterhalen. In de kerk is nog een beeld van Sint-Trudo aanwezig, in de middenbeuk tegen een pilaar rechts. Dit is een houten beeld uit het einde van de 19de eeuw. Dit beeld zou in de nieuwe kerk een plaats hebben gekregen ter vervanging van het omgevormde beeld. Vandaag de dag kunnen we het beeld met de bewogen geschiedenis terug bewonderen aan de ingang van de kerk.

Sint-Jan als Sint-Trudo

Sint-Trudo terug als Sint-Jan

2. De Heilige Cornelius

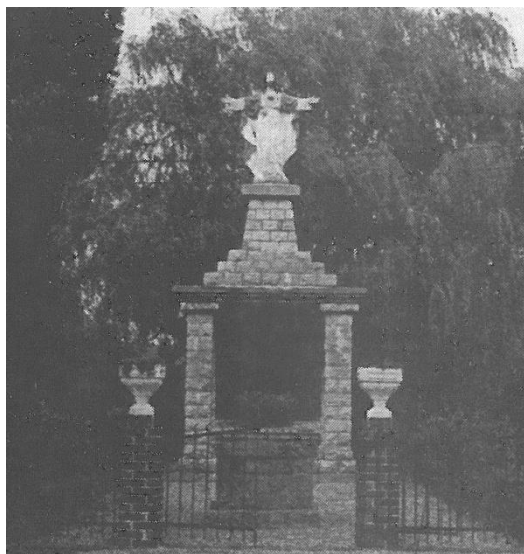
Sint-Cornelius werd in het jaar 251 tot paus benoemd. Dit gebeurde na de marteldood van paus Fabianus op 20 januari van het jaar 250. De kerk maakte toen een zeer moeilijke periode door, niet alleen door vervolgingen in opdracht van keizer Decius, maar ook door de innerlijke strijd tussen de hoogste kerkelijke gezagsdragers. De zetel van paus bleef vijftien maanden vacant. Er werd een tijdelijk college van priesters samengesteld dat het bestuur waarnam. Maar buiten deze raad kwamen de priesters en het volk van Rome samen om een nieuwe paus te benoemen. Zestien bisschoppen, die wegens de hevige vervolgingen hun bisdom hadden moeten verlaten, waren op deze bijeenkomst. Bisschop Cornelius werd tot paus benoemd. De tegenpartij benoemde ook een paus, Novatianus. Hun tegenstellingen hadden betrekking op de kerkelijke boetepraktijk en meer in het bijzonder op de heropnemings van christenen, die onder druk van de vervolgingen uit de kerk waren getreden. Terwijl Novatianus een strenge houding aannam, stond Cornelius voor een mildere houding, die heropname na boete en absolutie mogelijk maakte. De uiteindelijke beslissing werd overgelaten aan de bisschop van Carthago, de latere heilige Cyprianus. Deze koos voor Cornelius die hij prees om zijn geloof en moed om ondanks de bedreigingen van keizer Decius, de “cathedra” van de Heilige Petrus te bestijgen. In het jaar 252 braken er onder keizer Gallus opnieuw vervolgingen uit tegen de kerk. Paus Cornelius werd aangehouden en verbannen naar Centrumcellae (stad aan de zee op 60 km van Rome), waar hij na een kort verblijf stierf.

2.2 Aanbidding van Cornelius in Grote-Brogel

De heilige Cornelius wordt in Grote-Brogel reeds lang aanbeden, vooral voor kinderziekten. Voor kinderen met vallende ziekten en stuipen werden bedevaarten gedaan en novenen gebeden aan het altaar rechts in de kerk, dat aan hem is toegewijd. Volgens onderstaande affiche werd er een vollen aflaat verleend in de kerk op 16 september, zijn feestdag.

In Grote-Brogel werd tot voor enkele jaren op of rond de 16de september een processie gehouden. Het beeld van de heilige werd meegedragen, samen met een Cornelius-figuur en een groepje kinderen. In het gevolg stapten ook de pastoor, misdienaars, ouders, schoolkinderen, leerkrachten, ruitertjes met pony en andere dorpelingen. In het begin van mijn intussen 20-jarige loopbaan als onderwijzer in de plaatselijke basisschool ging ik mee als leerkracht en als ouder van mijn zoontje Robbe. De stoet trok dan naar de Sint-Cornelius-kapel onder het Heilig Hartbeeld aan de rotonde bij het begin van de Smeetshofweg. Deze grote veldkapel is eigendom van de stad Peer en wordt onderhouden door de kerkfabriek van Grote-Brogel. Omstreeks 1935 bouwde Henricus Cornelissen deze kapel met buurtbewoners, ter vervanging van een oude lemen kapel. Wanneer de processie daar aan kwam werd er gebeden en de aanwezige kinderen werden persoonlijk gezegend door de priester. Achteraf trok de processie verder naar het parochiecentrum “Brueghelheem” waar in aanwezigheid van de fanfare, een plechtige eucharistieviering werd opgedragen. Een ander gebruik dat lange tijd in stand werd gehouden, is de verkoop van kippen en varkenskoppen aan de genoemde kapel op Driekoningendag. Van Grote-Brogel en uit de omliggende dorpen kwamen de mensen om per opbod dieren te kopen die gratis ter beschikking werden gesteld door de plaatselijke bevolking. In de archieven van de kerkfabriek staan in een notaboekje de jaarlijkse opbrengsten genoteerd van einde 19de eeuw tot 1953. Deze traditie kent ook een hedendaags vervolg. Nu nog wordt elk jaar rond Sint-Cornelius kermis door de plaatselijke landelijke gilde een verkoop per opbod georganiseerd. Naast geschonken vee worden nu ook andere zelf gemaakte voorwerpen per opbod verkocht. De opbrengst gaat ieder jaar naar een andere vereniging in het dorp. Zelf kocht ik er ooit een borstel met zelf gemaakte steel. Telkens als ik de borstel gebruik denk ik aan de verkoop en meer nog aan de inmiddels overleden verkoper Jos Ceyssens (Jos van Stien) die met een groot gevoel voor Brogelse tradities de verkoop in goede banen leidde.

Monument van Het Heilig Hart

Beeld van Sint-Cornelius

2.3 Getuigenissen van Brogelaars

- Rik Leen, 60 jaar, gepensioneerd bediende van de intussen gesloten Kempische wolspinnerij in Grote-Brogel

Rik herinnert zich dat in “zijne tijd” de kerk rond 15.00 uur stampvol zat met huilende en taterende kinderen. Men kwam van heinde en ver naar Grote-Brogel voor de kinderzegening. Na de zegening ging heel het volk naar het dorpsplein waar een vrij grote kermis opgesteld stond met diverse kramen, veel meer dan we de laatste 20 jaren gewoon zijn.

Rik vertelde me ook dat Cornelius werd aanbeden voor ziekten van het hoornvee.

Waarschijnlijk als referentie naar zijn naam. In CORnelius hoor of zie je het woord COR dat hoorn betekent in het Latijn. Bij de Fanfare Sint-Cecilia in Grote-Brogel speelde men op “eine COR”, een hoorn. Als je zijn beeld bekijkt in het rechterzijaltaar in onze kerk dan zie je dat hij een hoorn vasthouden.

- Pierre Thijs (Meester Thijs), 92 jaar en gepensioneerd hoofdonderwijzer van de plaatselijke basisschool en mijn vroegere buurman:

Op dinsdag 5 april 2016 bezocht ik Pierre Thijs in het rustoord in Peer. De man was erg blij met mijn bezoek. Twee uur lang vertelde hij over zijn verleden in Grote-Brogel. Over het feest van Sint-Cornelius wist hij te vertellen dat de kerk steeds overladen vol zat. De kinderen van de school vormden allemaal verschillende groepen. De namen van de groepen wist hij niet meer. Wel wist hij te vertellen dat de schoolkinderen manden vol veldbloemen plukten. De bloemblaadjes werden er door de kinderen van afgetrokken en vervolgens werden ze in brede banen op de weg van de processie gestrooid. Achteraf werden ze niet opgeruimd en bleven ze liggen en weggroten. Ook mijn moeder vertelde me dat ze in haar kinderjaren heel wat bloemen heeft geplukt voor de processie. Meester Thijs, die ook zeer muzikaal is aangelegd speelde voor mij een aantal kerkelijke liederen: Lauda Jeruzalem, Te Lourdes op de bergen... Ik nam er enkele op met mijn gsm. Het was een aangename ontmoeting voor ons beiden...

3. Laarderkapel of O.L.-Vrouw-van-Lourdeskapel

Voor 1908 gingen de buurtbewoners van het Laar in Grote-Brogel de rozenkrans bidden onder een boom met een Mariakapel. Ter vervanging van deze boomkapel werd een stenen kapel gebouwd. De grond werd geschonken door Bastiaan Huskens. Deze man had een gehandicapt kind dat aan vallende ziekte leed. Samen met de gulle bijdrage van een gegoede burger werd in 1908 door de aandeelhouders van de melkerij op “de Exelmans” de huidige kapel met torentje gebouwd. De kapel werd toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes en aan “De Drie Gezusters” Bertilia, Eutropia en Genoveva, waarvoor drie nissen onder het altaar geplaatst werden. In de maand mei werd er een kroon met slingers naar iedere hoek van de kapel opgehangen. Ieder bekostigde zijn eigen stoel. Op die manier stonden er 20 naamgetekende stoelen.

Het is een klein monument met een grote betekenis voor de buurtbewoners. Aan het afgelegen Laar verbond het vele mensen, families en buurtbewoners vonden er rust en steun bij God en elkaar. Na de restauratie en inhuldiging in 2007 is de traditie van rozenkransgebeden als toewijding aan Onze-Lieve-Vrouw en De Drie Gezusters in de maand mei terug in ere hersteld. Het is opnieuw een symbool van verbondenheid en herkenbaarheid voor de huidige en toekomstige buurtbewoners. De kapel is ook een rust –en bezinningsplaats voor passanten die er een kaars kunnen aansteken. Ook ikzelf bracht reeds meerdere malen, samen met een groep wandelende vrienden, een bezoek aan deze 100-jarige kapel.

3.1 De Heilige Drie Gezusters

De Heilige Drie Gezusters betreft een eeuwenlang bestaande devotie tot drie vroegchristelijke, heiligverklaarde vrouwen:

***Genoveva van Parijs *Bertilia van Maroeuil *Eutropia van Reims**

Alhoewel men ze stevast “De Drie Gezusters” blijft noemen, hebben deze vrouwen helemaal niets met elkaar te maken. Ze leefden wel alle drie in Noord-Frankrijk, maar wel in verschillende eeuwen.

Genoveva, de patrones van Parijs, werd geboren in Nanterre, op 12 km van Parijs, omstreeks 425. Ze stierf op 3 januari 512 en speelde een opvallende rol in de bescherming van Parijs tegen de invallen van de Hunnen en de Franken. Volgens haar levensbeschrijving “*at zij slechts tweemaal in de week wat gerstebrood en wat bonen in olie*” en deed deze vrouw, die op 15-jarige leeftijd de maagdensluis ontving, reeds gedurende haar leven verschillende wonderen.

Bertilia stamde uit Maroeuil en was van adellijke afkomst. Ze was familie van Clovis, de Frankische vorst. Zij huwde een edelman uit Auvergne, maar legde de eeuwige gelofte van zuiverheid af, hierin gevolgd door haar man. Na zijn dood deelde ze haar rijkdom met de armen en leefde zeer vroom. Ook zij deed haar eerste wonder gedurende haar leven. Ze voorzag een uitgedroogd riviertje, nodig voor de graanakkers, terug van water.

De wieg van **Eutropia** stond in Reims. Zij was de zuster van bisschop Nicasius. In 406 werd de stad door de Vandalen belegerd en vele mensen, waaronder de bisschop, werden vermoord. Ook zij stierf er de marteldood nadat zij de aanvoerder van de Vandalen een klap had gegeven.

De devotie is gebaseerd op een verchristelijking van de Gallo-Romeinse verering van de drie moedergodinnen of *Matronae*, die zittend werden afgebeeld en de vruchtbaarheid symboliseerden. Men neemt aan dat de christelijke vorm van deze devotie werd ingevoerd door bisschop Remaclus in de 7e eeuw. Omstreeks 800 was de verering wijd verspreid.

Vooraf in het zuiden van onze provincie Limburg komt het gebruik voor. In Brustem, Rijkel en Zepperen staan kapellen die gewijd zijn aan respectievelijk Bertilia, Eutropia en Genoveva. Ook in Sint-Huibrechts-Lille, Meeuwen, Opoeteren en **Grote-Brogel** staat een kapel gewijd aan De Drie Gezusters.

3.2 Getuigenis van buurtbewoners

- Frits Stinkens, 83 jaar, gepensioneerd landbouwer en bediende van de provinciale rundveehouders (melkcontroleur) en zijn vrouw Roos Cuppens, 82 jaar.

Frits werd geboren op het Vaeshof in Erpekom, vandaar zijn dorpsnaam “Frits Voas”. Als kind kwam hij eind jaren '30, begin jaren '40 vaak bidden in de kapel op het Laar. Het Vaeshof ligt in de buurt van het Laar. In 1997 nadat hij op pensioen ging kwam hij samen met zijn vrouw Roos wonen op het Laar. De kapel was intussen vervallen. Frits die de kapel zeer goed kende uit zijn kindertijd zorgde samen met een aantal buurtbewoners voor een heropleving van de kapel. Samen met de kerkfabriek en monumentenzorg werd deze grondig gerestaureerd. De beelden uit de kerk die lang bij “Giel” in een bad in een serre hadden gelegen waren helaas plots verdwenen. Er werd op zoek gegaan naar nieuwe beelden van de drie gezusters. Eerst werden ze vervangen door foto's van de gezusters uit een kapel in Meeuwen, die werden aangebracht op een plank. In 2014 werden in Alken drie “nieuwe gezusters” aangekocht voor 150 euro. Buurtbewoner Luc Jehoul maakte een glas voor de nieuwe beelden om ze te beschermen. In de zomermaanden gaat Frits plichtsgetrouw iedere ochtend en avond de kapel openen en sluiten. Heel wat voorbijgangers stoppen er voor een kort bezinningsmoment. Ook veel Poolse seizoensarbeiders van de nabijgelegen aspergeplantage komen er bidden. Ieder jaar worden er een duizendtal kaarsen gebrand. De meimaanddevotie van lang geleden werd ook in ere hersteld. Iedere zondag van de maand mei wordt er om 13.00 uur een rozenkrans gebeden en wordt er gezongen in de kapel. Roos sinds jaar en dag ook lid van het kerkkoor zingt graag uit volle borst mee. Het openingslied is steeds “Te Lourdes op de bergen”. In haar kindertijd toen Roos op den Broekkant woonde maakten ze ieder jaar in de maand mei te voet een uitstap naar de Laarkapel. Ze gingen er bidden voor bescherming tegen kinderziektes, het was een hele uitstap voor die tijd. Buurtbewoner Jaak Huskens, die onlangs honderd levenskaarsjes mocht uitblazen en familie van de grondschenker van de kapel bidt nog steeds voor. De kapel is nog steeds een krachtig

bindmiddel in de levendige buurt van het Laar. Heel wat buurtbewoners maar ook andere Brogelaars vinden er rust en bezinning. In de zomer komen de buurtbewoners één maal per week samen op “Het pleintje” om te kaarten, te petanken, spek te bakken en vooral om veel te zeveren... Ieder jaar wordt er ook een Sint-Maartensvuur gehouden, ondertussen nog het enige van het dorp. Met nieuwjaar wordt er een nieuwjaarsreceptie met worstenbroodjes gehouden. Het was voor mij zeer aangenaam om twee geëngageerde Brogelaars te horen vertellen vanuit hun hart. Het was voor Frits en Roos, hun zoon Jan (mijn leeftijdsgenoot) en mezelf een verrijkende avond... De borrel smaakte dubbel zo lekker bij al die waardevolle verhalen van vroeger en nu.

Foto's van de Laarkapel met buurtbewoners uit het Belang van Limburg

4. Bibliografie

- Gust Gaethofs, *Honderd jaar Sint-Trudokerk in Grote-Brogel* (Peer: v.z.w. Heemkundige kring, 1998), 62-63, 68-70.
- Louis Goosen, *Van Afra tot de Zevenlappers, Heiligen uit Oost en West: hun leven, de legendevorming, de verering en hun aanwezigheid in de kunsten, een lexicon* (Amsterdam: Sun, 2008), 90-91, 131-133.
- Clemens Jöckle, *Lexikon der Heiligen*, vertaling Heiligen van alle tijden (Hoevelaken: Verba, 2003), 114-115.
- Werkgroep ad hoc, *Langs Peerse wegen, Kapellen, ons historisch erfgoed* (Peer: v.z.w. Heemkundige kring, 2004), 11, 13, 22.
- Dr. P. Diriken, *Geogids Peer* (C.I.P. Koninklijke Bibliotheek Albert I, 1996), 59-61.
- Limburgs Volkskundig Genootschap, *Lapjesproef voor drie zussen, 100 artikelen volkscultuur in Limburg* (Hasselt: Concentra Media nv, 2004), 154-157
- J. Huyben, *Met de heiligen het jaar rond* (uitgeverij Paul Brand / Heideland)
- Theo Dreesen, *Volksdevotie, De Drie Gezusters* (Opoeteren: Heemkundige kring “Utersjank”)
- www.heiligennet.be
- Agentschap onroerenerfgoed 2016: Laarderkapel of Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdeskapel. Opgehaald van <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/80764> op 20-03-2016
- www.heemkundepeer.be/advalvas, AV13: 100 jaar Laarderkapel 1908-2008.
- Artikel “Meimaanddevotie Laarderkapel Grote-Brogel” uit het Belang van Limburg, 05/05/2015
- Pauwels D., *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Limburg*, 2005
- Interviews, afgenomen in april 2016 bij inwoners van Grote-Brogel.

